

Ümer İpçi

QAQLIQ BAZARI

Bugün Bazar künü olğanından, “Qaqlıq Bazarı” er künden ziyade qalabalıq... Şerge zahire ketirgen köylüler ekişer-üçer cetekleşip, tükân-tükândan öz kereklerini qıdıra, çanaq-çölmek, urbalıq ala, eñ soñuna em qave, em de aşhane hizmetini körgen basıq qobağa beñzegen tükânçıqlarğa kirip sarma-dolma aşay, qave içe ve ağır-sabır arabaları toqtağan hanlarğa keteler.

Bu kenarda evelde İncilden ayetler, lâkin şimdi inqilâbiy yırlarını kene İncil maqamına uydurıp soqur bir rusle yanındaki beş yaşlıq qızçıq inceli qalınlı sesleriniñ perdesini bir-birine keliştirip yırlaylar. Onlarınñ etrafını sarğan halq, yırnı diñley, soñ kapık çıkarıp bereler...

Boyalı eski bir teneke üstünde “Bostancılar köy hozâystvosı şirketi” yazılğan, lâkin içinde “köy hozâystvosı mahsulatı” namına yarım araba qavun ve qarpuzdan, “Kontora” namına da boyası qırılıp bitken eski iskemle ile eski bir istuldan başqa şey bulunmağan “Şirket” hadimleri de qapudan başlarını uzatıp soqur ve qızçıqınñ yırnı diñleyler.

Şirket yanındaki qavede şeerniñ sabıq ağalarından olsalar kerek, eki kişi qaveciniñ öglerine qoyduğı sarı örnekli ufaq filcanlardan keyfle qave içe em laqırdı eteler. Ayaqqap temizlegen balalardan biri kelip: “Bay ağam, çızmalarnı temizleyim de?!” – dey ve özü “bay ağanı” mısqıllağan kibi küle. “Bay ağa” tikişleri sökülgen ve üstü tuzdan kögergen sandal kiyilgen ayağını balağa tepip: “Ket, domuz!” – dey, soñ kene qarşısındaki şişman aqayğa burulıp bir şeyler ayta da filcanını birden köterip içip yibere...

Bazar içi balqurt sepeti kibi qaynay... Er kes işinde, er kes alış-verişinde. Rus, tatar, nemse, qarayım, yeudi, qırımçaq, urum, ermeni ve daa bir çoq milletler qarışa, bir çoq tillerde laqırdılar eşitile. Küçük “Qaqlıq Bazarı” balaban gürülti çıqara...

“Qaqlıqtan” biraz aşağıdaki Kemer Qapu içinden, elinde bir qaç yıllıq eski, yırtıq ve kirli bir qoy terisi tutqan köylü bir yaş, keyfli olsa kerek, ayaqlarını qıyış-qıyış basıp çıqtı. Qarşidan kelgen nemse arabası astına tüşmeyim – dep, özünü qaldırımğa attı, lâkin ayaqlarını birden bekitelmegeninden mında, Apostolnıñ baqqal tükânı ögünde turıp bir aqayğa sepeti içindeki yımirtalarını köstergen, qartanayğa urundu, soñ özünü teraze tutup, doğrultıp, elindeki terini tükânıñ pencerelerine sıypap keçip ketti.

Yaş urunğan qartanay başta darılacaq olup aylansa da, yaşnıñ keyfli olğanını körip tek somurdanaraq: “Sarhoş yavurnıñ balası” – dedi.

Tükânı ögündeki qalabalıqtan ve başqasınıñ alış-verişinden hoşlanmağan Apostol, qartanayğa yaqın kelip tükân ögünden ketmesini ayttı. Qartanay iç bir şey demedi ve maramasınıñ ucunu omuzına atıp “Qaqlıqqa” doğru yönedi.

Bazar meydanına yetkende o, qarşidan kelgen eki qadını körip toqtadı. Onlar ekisi de sarı çıraylı qısıqça közlü, dablabet ediler. Biri başına şal yapınğan, digeriniñ ise maraması bar. Er ekisi de qoltuqlarına birer boğça qısqaqlar. Qartanay onlarğa selâm bergen soñ, şallısınıñ betine diqqatle baqtı da:

– Seni birden tanıp bolamadım, Anife. Böyle cetekleşip qayda ketesiñiz? – dedi.

Maramalı qadın şallısına fırsat bermeden:

– Daçalar betke ketemiz. Mına sandıq şeyleri satacaqmız... Köp aytqan soñ, ne ise de Anifeni qandırdım. Şay ya, onı sandıqqa saqlap turğanda ne bar? Qursağın açlıqtan gırıldasın da, sen onları sandıqqa saqlap tur – dedi.

Qartanay yanıqlağanday Anifege baqıtı da başını salladı.

– Qatıyım, Ayşe tatay, (qartanaynıñ adı Ayşe edi) şay rastkeldi... Men onları çıqarmaycaq boldım, açlıq yılından nasıl da bolsa qurtarğan edim. Artıq dayanamadım, özünüñ de bilesiñiz, bizimki ölgenine altı yıl taldı... Köresiñizmi, aytqanda tap sesim qaltıray, közüme yaşlar tıǵıla – dep, közüne cıyılğan közyaşlarını sıypadı ve devam etti – Ah, Ayşe tatay, men er yavlıǵımnıñ, er şerbentimniñ bir örneǵi, bir naǵışına aftalarnen köz nuru töktim. Qızlıǵımnıñ eñ qıymetli, eñ aruv kimleri kergef başında keçirdim, mına Fadime bile, men onları çıqarmaycaq, satmaycaq oldım. Onlar mençün qıymetli ediler. Men onları örselenmesin – dep kullanmaǵa bile qıymadım... Şimdi satacaǵım... Ayıp etme, Ayşe tatay, men bunları qıyamayım, onıñçün közlerim yaşlana...

Anife kene közlerini sildi. Arqadaşı Fadime onı aşıqtırdı. “Keç qaldıq” – dedi. Soñ özü Ayşe tatayǵa buruldı:

– Mına men cılamayım, çünki men özümkini satmayım, başqasından alıp satam. Men alıştım – dedi. Anife közyaşlarını kene tutamadı:

– Aytacaǵım, bunları alǵanlarǵa aytacaǵım: “Bunlar benim qızlıǵımnıñ, ömrümniñ eñ bahtlı bir zamanınıñ nişanı... Örsiletmeñiz, muqayt qullanıñız!” – diyceğim.

Fadime kene de aşıqtırdı. Onlar ekisi deñiz betke kettiler. Ayşe tatay onlarıñ peşinden biraz baqıp turğan soñ, bir soluq aldı ve içinde on qadar yımirtası olğan sepetini yerden köterip, balqurt sepeti kibi, qaynağan “Qaqlıq Bazarına” kirdi...

Ayşe tatay tul, fuqare bir qadın edi. O açlıq yılında yıqılğan anbarlar betteki eski bir evçikte otura. Onıñ dört-beş tavuǵı bar. Onlarıñ yımirtası ve andan-mından ev sipirip, halqqa çamaşırǵa yardım etip qazanğan beş-on kapıklernen keçine.

O aslı köy qızı eken, kelin olıp mında, şeerge, tüşken qocasinen aruv yaşağanlar. Açlıq vaqtında anbarlar yanında yaşağanlarıñ pek çoqusı kibi, Mambet aqay da şişken... Soñ ölgen... Şimdi Ayşe tataynıñ kimsesi yoq, o öz başına yaşay.

Ayşe tatay “Köy hozâystvovı şirketi” qapusında turğan yigitke yaqınlaşıp, yımirtalarını almasını ayttı. Yigit bir sepet içindeki yımirtalarǵa, bir de Ayşe tataynıñ betine baqqan soñ, qaşlarını çattı ve dudaqlarını burıp “biz bunday ufaq-tüfek mahsulat almaymız” – degen kibi başını salladı.

Ayşe tatay qavege kirdi. Sabıq ağalarǵa beñzegen kişiler yanına kelip sepeti içindeki yımirtaları onlarǵa kösterdi. Tikişleri sökülgen ve tuzdan kögergen sandallı aqay da tıpqı şirket qapusındaki yaş kibi yaptı...

Ayşe tatay qaveden çıqtı. O “Qaqlıqını” bir qaç kere aylandı. Qasap tükânları ögünde çengelge asılğan semiz qoylarını körgende, şiş kebablar qızarıp, qabarıp pişken çiberekleriñ qoqusını alǵanda, Ayşe tatay yaman ola. O bugün eger de yımirtalarını satsa, parasına et alacaq edi. Onıñ et aşamağanına endi bir afta oldı. Ayşe tatay etlerini, kebablarını körgen sayın ağlaycaǵı kele. O mıtlaq yımirtalarını satacaq! O bugün aqşamǵa ille et pişirecek!

– Alıñız, kadâyım, alıñız!

Ayşe tatay yımirtalarını er keske teklif ete, er keske yalvara, lâkin kimse qulaq asmay. “Bu da alış-verişke çıqqan!” – dep külümsirep keçireler. Endi üç saattan berli bazar içinde yımirtalarını satamay yürgen Ayşe tatayǵa er kes alıştı, şimdi oña baqmaylar, onı körmeyler bile... Yavaş-yavaş bazar tınmaǵa, davuşlar, gürültiler kesilmege, semiz etli qasap tükânları qapatılmaǵa başladılar. Qızçıq soqur yırcını ceteklep alıp ketti. Bazar içinde tek-tük qalğan küçük alış-verişçiler de daǵıldılar. Onda tek Ayşe tatay, bir tükân ögündeki taş direkke dayanıp qaldı... Bütün bazar alış-verişini yapqan, er kes alğan, satqan, aşığan, içken, lâkin tek Ayşe tatay sepetteki yımirtalarını satamay qalğan ve o bugün aqşam et pişirmekten ümütini de kesken edi...

– Ayşe tatay, Ayşe tatay... Yuqladıñmı ne?!

Anife em bu sözlerni ayta, em de tena bazar içinde tek bir özü qalğan Ayşe tataynı omuzından türtip uyanta. Ayşe tatay başını köterip Anifege baqıtı. Anife onıñ közleri qızarğanını, şişkenini, maramasınıñ ucları ıslanğanını esledi.

– Ađlama sen, Ayşe tatay. Tur, bizge keteyik, benim evime barayıq. Mına baq, mende aqça bar, men et de aldım! Tur, tatay!

Anife onı qoltuğından tutıp tursattı. Ayşe tatay kózlerini sürtti, yımırta sepetini eline aldı ve “Qaqlıq Bazarına” bir kóz kezdirik ah çekti...

Onlar ekisi de cami yanından keçip tena aralıqlar içinde, közyaşlarını sile-sile, birer kölge kibi, ğayıp oldılar...

Kezlev, 1926 s.